

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه فردوسی مشهد

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی

میزان انطباق فرایند تدریس دبیران درس دین و زندگی سال سوم متوسطه با کتاب راهنمای تدریس

استاد راهنما:

دکتر محمود سعیدی رضوانی

استاد مشاور:

دکتر مقصود امین خندقی

دانشجو:

حسن اسلامیان

بهار 1390

تقدیم به: اسطوره های زندگی، پناه خستگی هام و امید بودنم

تقدیم به مادرم

دریای بیکران فداکاری و عشق، او که وجودم برایش همه رنج بود و

وجودش برایم همه مهر

به پدرم

که شانه های خسته اش تکیه گاه زندگی بوده است

پروردگارا:

نه می توانم موهایشان را که در راه عزت من سفید شد، سیاه کنم و نه برای
دست های پینه بسته شان که ثمره تلاش برای افتخار من است، مرهمی دارم.
پس توفیقم ده که هر لحظه شکر گزارشان باشم و ثانیه های عمرم را در
عصای دست بودنشان بگذرانم...

تقدیم به :

حضرت فاطمه زهرا(س)

اسطوره بی بدیل پاکی، نجابت و انسانیت

و فرزندان معصومش به ویژه آقا امام رضا(ع)

و هم تقدیم به :

سرزمینم ایران عزیز

و به تمام آزاد مردان و آزاده زنانی که نیک می اندیشند و عقل و منطق را
پیشه خود نموده و جز رضای الهی و پیشرفت و سعادت جامعه، هدفی ندارند.
دانشمندان، بزرگان، و جوانمردانی که جان و مال خود را در حفظ و اعتلای
این مرز و بوم فدا نموده و می نمایند .

تقدیر و تشکر

سپاس مخصوص خداوند مهربان که به انسان توانایی و دانایی بخشید تا به بندگانش شفقت ورزد، مهربانی کند و در حل مشکلاتشان یاری شان نماید. از راحت خویش بگذرد و آسایش هم نوعان را مقدم دارد، با او معامله کند و در این خلوص انباز نگیرد و خوش باشد که پروردگار سمیع و بصیر است.

سپاس خدایی را که نیکویی های آفرینش را برای ما برگزید و سپاس خدایی را که سیاهی ندانستن را از من زدود و هزار سپاس از برای او...

خداوند را سپاس میگویم که به من فرصت داد تا عمر خود را در راه تحصیل علم و دانش سپری کنم و همواره استادانی دلسوز و فرزانه بر سر راهم قرار داد تا در این راه دراز و بی پایان علم جویی، راهنمای راهم و تسکین آتش سیری ناپذیرم باشند. به امید آنکه به یاد خورشید تابان راهم، شمع کوچکی بر سر راه تشنگان دیگر باشم.

نگارنده بر خود می‌داند که از زحمات بی دریغ، تلاش‌های بی‌وقفه و راهنمایی‌های ارزشمند استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای دکتر محمود سعیدی رضوانی که با نکته‌های دل‌ویز و گفته‌های بلند، صحیفه‌های سخن را علم پرور نمود و همواره راهنما و راه‌گشای نگارنده در اتمام و اکمال پایان نامه بوده است، تشکر و قدردانی خود را ابراز نمایم. همچنین از آقای دکتر مقصود امین خندقی که در امر مشاوره پایان نامه به بنده کمک نمودند سپاسگزارم. از کلیه اساتید بزرگواری که افتخار شاگردی ایشان را داشته‌ام و از محضرشان کسب علم کردم، کمال تشکر و سپاسگذاری را اعلام می‌دارم.

زحمات و محبت‌های تک‌تک اعضای خانواده ام را که همواره در طول تحصیل متحمل زحماتم بودند و تکیه‌گاه من در مواجهه با مشکلات بودند و وجودشان مایه دلگرمی من می‌باشد، ارج می‌نهم و از خداوند بزرگ برایشان آرزوی سلامتی و موفقیت روز افزون در تمامی عرصه‌های زندگیشان می‌نمایم.

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی میزان انطباق فرایند تدریس در درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه شهر مشهد با کتاب راهنمای تدریس می باشد. روش تحقیق حاضر تحقیق توصیفی - پیمایشی است. جمعیت مورد مطالعه پژوهش حاضر کلیه دبیران درس دین و زندگی در پایه سوم متوسطه ی ناحیه (2) شهر مشهد می باشند که در سال تحصیلی 90-1389 در 9 دبیرستان مدرسه موجود در این ناحیه مشغول به تدریس بوده اند که برای نمونه گیری از روش سرشماری استفاده شده است. در این پژوهش برای جمع آوری داده ها از فرم چک لیست مشاهده و فرم مصاحبه محقق ساخته استفاده شده است. جهت تجزیه تحلیل اطلاعات چک لیست مشاهده از محاسبه درصد انجام دستورالعمل کتاب راهنمای تدریس در هریک از گویه ها از لحاظ اجراکردن یا اجرا نکردن آن گویه خاص استفاده شد و برای تحلیل داده های حاصل از مصاحبه ها در ارتباط با مولفه های کلیات و تمهیدات در هریک از سئوالات، از لحاظ پاسخ درست یا نادرست دبیران در پاسخ به سئوالات، استفاده شد. همچنین برای تحلیل داده های حاصل از مصاحبه با دبیران در ارتباط با میزان آگاهی و استفاده ی آنها از فرایند تدریس توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس و میزان مطلوبیت فرایند تدریس توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس، از روش تحلیل کمی و کیفی استفاده شد. نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که: میزان انطباق فعالیت های دبیران در ارتباط با مولفه کلیات و تمهیدات موضوعات دروس دین و زندگی با توصیه های کتاب راهنمای تدریس در هیچ از موارد در حد مطلوبی نبوده است، میزان انطباق فعالیت های دبیران و مشارکت دانش آموزان در بخش مربوط به سازماندهی فعالیت های یاددهی - یادگیری با توصیه های کتاب راهنمای تدریس در اکثر موارد در حد مطلوبی نبوده است. اکثر دبیران اظهار داشته اند که آگاهی، تسلط و استفاده آنها در ارتباط با کتاب راهنمای تدریس بسیار کم می باشد. همچنین تقریباً "نیمی از دبیران (46 درصد) توصیه های ارائه شده در کتاب راهنمای تدریس را بسیار کاربردی و مفید می دانستند، 15/5 درصد دبیران محتوای این کتاب را کاربردی و مفید نمی دانستند و بقیه دبیران (38/5 درصد) از میزان مطلوبیت محتوای کتاب راهنمای تدریس به دلیل عدم آگاهی از محتوای کتاب اظهار بی اطلاعی کردند.

واژه های کلیدی: تدریس، کلیات، سازماندهی فعالیت های یاددهی - یادگیری، تمهیدات

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
1	فصل اول: کلیات.....
2	1-1- بیان مساله.....
5	2-1- اهداف پژوهش.....
6	3-1- سئوالات پژوهش.....
6	4-1- تعاریف عملیاتی اصطلاحات.....
8	فصل دوم: پیشینه و مبانی نظری پژوهش.....
9	1-2- تعاریف تدریس.....
11	2-2- عوامل موثر بر تدریس.....
13	3-2- سازماندهی فعالیت های فرایند تدریس و یادگیری.....
16	4-2- برنامه درسی اجرا شده.....
18	5-2- نقش معلم در فرایند یاددهی - یادگیری.....
22	6-2- لزوم استفاده از روش های تدریس فعال توسط معلمان.....
26	7-2- رابطه تدریس و یادگیری.....
30	8-2- تمرکز و عدم تمرکز در برنامه درسی و تاثیر آن بر جایگاه و نقش معلم در نظام های آموزشی.....
33	9-2- توصیف کتاب راهنمای تدریس درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه.....

10-2- رویکردهای پژوهشی به روش های تدریس معلمان..... 35

11-2- پژوهش های انجام گرفته در مورد درس دین و زندگی (تعلیمات دینی)..... 46

12-2- تحقیقات انجام شده در ارتباط با برنامه درسی اجرا شده..... 48

13-2- نتیجه گیری از پیشینه..... 50

54..... فصل سوم: گزارش اجرای پژوهش

1-3- روش پژوهش:..... 55

2-3- جامعه آماری:..... 55

3-3- روش نمونه گیری..... 55

4-3- ابزار جمع آوری اطلاعات..... 55

5-3- روایی..... 58

6-3- پایایی..... 58

7-3- تجزیه تحلیل اطلاعات:..... 58

8-3- چگونگی ساخت جداول استاندارد مطلوبیت..... 60

9-3- نحوه و چگونگی اجرای پژوهش..... 64

64..... فصل چهارم: داده ها و یافته ها

1-4- سؤال اول پژوهشی:..... 66

2-4- سؤال دوم پژوهشی..... 71

121.....	3-4- سؤال سوم پژوهشی:.....
125.....	4-4- سؤال چهارم پژوهشی:.....
127.....	5-4- سؤال پنجم پژوهشی:.....
131.....	فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری.....
132.....	1-5- بررسی یافته های حاصل از سئوالات پژوهش.....
139.....	2-5- بررسی میزان انطباق یا عدم انطباق یافته های پژوهش حاضر با نتایج تحقیقات مشابه.....
141.....	3-5- بحث و نتیجه گیری.....
147.....	4-5- محدودیت های پژوهش:.....
147.....	5-5- پیشنهادات کاربردی.....
149.....	6-5- پیشنهادات پژوهشی.....
150.....	منابع و ماخذ.....

عنوان جدول

صفحه

- 1-3-1- جدول استاندارد ارزیابی میزان انطباق فعالیت های اجباری دبیران با کتاب راهنمای تدریس.....61
- 3-2-2- جدول استاندارد ارزیابی میزان انطباق فعالیت های اختیاری.....61
- 3-3-3- جداول استاندارد ارزیابی میزان انطباق مشارکت اجباری دانش آموزان با کتاب راهنمای تدریس.....62
- 3-4-4- جدول استاندارد انطباق مشارکت اختیاری دانش.....62
- 3-5-5- جدول استاندارد ارزیابی میزان انطباق پاسخ های دبیران به سئوالات مربوط به مولفه کلیات و تمهیدات.....62
- 4-1-4- خلاصه نتایج مربوط به پاسخ دبیران به سئوالات مربوط به مولفه کلیات در درس چهارم.....66
- 4-2-4- خلاصه نتایج مربوط به پاسخ دبیران به سئوالات مربوط به مولفه کلیات در درس پنجم.....67
- 4-3-4- خلاصه نتایج مربوط به پاسخ دبیران به سئوالات مربوط به مولفه کلیات در درس ششم.....68
- 4-4-4- خلاصه نتایج مربوط به آماده سازی و ایجاد انگیزه:.....72
- 4-5-4- خلاصه نتایج مربوط به مرحله اول تدریس: قرائت آیات درس و ترجمه آنها.....72
- 4-6-4- خلاصه نتایج مربوط به مرحله دوم تدریس: ذکر نمونه هایی از معجزات انبیا توسط دبیر.....75
- 4-7-4- خلاصه نتایج مربوط به مرحله سوم: فعالیت جستجو.....76
- 4-8-4- خلاصه نتایج مربوط به تبیین رابطه میان معجزات پیامبر اکرم و ختم نبوت توسط دبیر.....76
- 4-9-4- خلاصه نتایج مربوط به مرحله پنجم: فعالیت تطبیق.....77
- 4-10-4- خلاصه نتایج مربوط به بخش برای مطالعه.....78
- 4-11-4- خلاصه نتایج مربوط به بخش اندیشه و تحقیق.....79

- جدول 4-12- خلاصه نتایج مربوط به بخش پیشنهاد.....79
- جدول 4-13- خلاصه نتایج مربوط به بخش ارزشیابی از میزان یادگیری.....80
- جدول 4-14- خلاصه نتایج مربوط به بخش آمادگی سازی و ایجاد انگیزه.....81
- جدول 4-15- خلاصه نتایج مربوط به مرحله اول تدریس: قرائت آیات درس و ترجمه آنها.....82
- جدول 4-16- خلاصه نتایج مربوط به مرحله دوم تدریس: طرح قلمرو اول رسالت توسط دبیر.....85
- جدول 4-17- خلاصه نتایج مربوط به مرحله سوم تدریس: انجام فعالیت تطبیق توسط دانش آموزان.....85
- جدول 4-18- خلاصه نتایج مربوط به مرحله چهارم تدریس: طرح قلمرو دوم رسالت توسط دبیر.....86
- جدول 4-19- خلاصه نتایج مربوط به مرحله پنجم: انجام فعالیت تطبیق توسط دانش آموزان.....87
- جدول 4-20- خلاصه نتایج مربوط به مرحله ششم: طرح قلمرو سوم رسالت و تبیین دلیل اول و دوم.....88
- جدول 4-21- خلاصه نتایج مربوط به مرحله هفتم تدریس: انجام دادن فعالیت تطبیق.....89
- جدول 4-22- خلاصه نتایج مربوط به مرحله هشتم تدریس: تبیین دلیل سوم بر ضرورت تشکیل حکومت اسلامی.....90
- جدول 4-23- خلاصه نتایج مربوط به مرحله نهم تدریس: فعالیت کشف رابطه.....90
- جدول 4-24- خلاصه نتایج مربوط به مرحله دهم تدریس: تبیین قلمرو چهارم رسالت توسط دبیر.....90
- جدول 4-25- خلاصه نتایج مربوط به بخش اندیشه و تحقیق.....92
- جدول 4-26- خلاصه نتایج مربوط به بخش پیشنهاد.....93
- جدول 4-27- خلاصه نتایج مربوط به بخش ارزشیابی از میزان یادگیری.....94
- جدول 4-28- خلاصه نتایج مربوط به بخش آمادگی سازی و ایجاد انگیزه.....95

- جدول 4-29- خلاصه نتایج مربوط به مرحله اول تدریس: قرائت آیات درس و ترجمه آنها.....96
- جدول 4-30- خلاصه نتایج مربوط به مرحله دوم تدریس: تبیین پیام آیات.....99
- جدول 4-31- خلاصه نتایج مربوط به - مرحله سوم تدریس: تبیین ضرورت تداوم قلمروهای سه گانه.....100
- جدول 4-32- خلاصه نتایج مربوط به مرحله چهارم تدریس: فعالیت تفکر در حدیث.....101
- جدول 4-33- خلاصه نتایج مربوط به مرحله پنجم تدریس: استدلال بر چگونگی تعیین امام.....102
- جدول 4-34- خلاصه نتایج مربوط به مرحله ششم تدریس: ذکر مورد اول از موارد تعیین امام.....102
- جدول 4-35- خلاصه نتایج مربوط به مرحله هفتم تدریس: فعالیت تفکر.....103
- جدول 4-36- خلاصه نتایج مربوط به - مرحله هشتم تدریس: ذکر ایاتی که بر تعیین امام دلالت دارند.....104
- جدول 4-37- خلاصه نتایج مربوط به مرحله نهم تدریس: فعالیت استخراج پیام بعد از بیان حدیث کسا.....105
- جدول 4-38- خلاصه نتایج مربوط به مرحله دهم تدریس: ذکر احادیثی که بر تعیین امام دلالت دارند.....106
- جدول 4-39- خلاصه نتایج مربوط به مرحله یازدهم تدریس: فعالیت استخراج پیام.....107
- جدول 4-40- خلاصه نتایج مربوط به بخش برای مطالعه.....108
- جدول 4-41- خلاصه نتایج مربوط به بخش اندیشه و تحقیق.....110
- جدول 4-42- خلاصه نتایج مربوط به بخش پیشنهاد.....111
- جدول 4-43- خلاصه نتایج مربوط به بخش ارزشیابی از میزان یادگیری.....112
- جدول 4-44- خلاصه نتایج مربوط به بخش گام دوم.....114
- جدول 4-45- خلاصه نتایج مربوط به ارزیابی فعالیت های دبیران در مولفه تمهیدات در درس چهارم.....121
- جدول 4-46- خلاصه نتایج مربوط به ارزیابی فعالیت های دبیران در مولفه تمهیدات در درس پنجم.....122

جدول 4-47- خلاصه نتایج مربوط به ارزیابی فعالیتهای دبیران در درس ششم (مؤلفه تمهیدات).....123

فصل اول:

کلیات

1-1- بیان مساله

آموزش و پرورش مهم ترین عاملی است که بر جامعه تاثیر می گذارد و جامعه را هدایت می کند و همراه با تغییرات و تحولات در سرتاسر جهان متاثر می شود، بر این اساس ضروری است که برنامه های آموزش و پرورش به موازات این تحولات و با توجه به الزامات جامعه سازماندهی شوند (گل تکینا¹، 2010).

توانمند سازی و سرمایه گذاری جهت تجهیز نوجوانان به دانش و آگاهی های مورد نیاز می تواند تاثیرات شایان توجهی در مراحل زندگی آنان داشته باشد و راهی موثر برای مقابله با تهدیداتی تلقی شود که آنان را به سوی خود می کشاند، نسل جوان با توجه به تمایلات نوگرایی و خطر پذیری خود آمادگی بیشتری برای پذیرش و هماهنگ شدن با ارزش ها و هنجارهای متفاوت جامعه را دارد (فاندمحمدی، 1385). لذا یکی از عمده ترین وظایف نظام های آموزشی جهت تجهیز دانش آموزان به دانش روز و مقابله با تهدیداتی که نسل جوان در معرض آنها قرار دارند، توجه به امر آموزش در مقاطع مختلف تحصیلی می باشد.

---

¹ Gultekina

با عنایت به اهمیت و نقش نظام های آموزشی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه، ضروری است تا برای ارتقاء کیفیت آموزش و پرورش کنش های اساسی صورت گرفته و از هدر رفتن سرمایه های انسانی و مادی جلوگیری شود. اگر معلمان یک جامعه از مهارت کافی در روش های مناسب آموزش برخوردار باشند، با ایجاد انگیزه، کار و فعالیت خواهند توانست هدف های نظام آموزشی را با کیفیت بهتر تحقق بخشند و بهره وری آموزش را افزایش دهند (دیکسون²، 2001).

بنابراین لزوم استفاده از روش های تدریس موثر در نظام های آموزشی امری حیاتی و اجتناب ناپذیر است. مطالعه و به کارگیری نحوه اجرای صحیح فعالیت های تدریس و یادگیری، از مباحث اساسی آموزش و پرورش محسوب می شود. استفاده از روش های تدریس و یادگیری اثربخش و کارآمد مستلزم آشنایی با روش های تدریس و یادگیری متناسب با دروس و موضوعات مختلف می باشد که بتواند علاوه بر آموزش نظری، در صورت لزوم از طریق به کارگیری وسایل آموزشی و کمک آموزشی مناسب، به آموزش های عملی و در نهایت یادگیری مطلوب کمک شایانی داشته باشد.

در این میان، تعلیم و تربیت دینی همانطور که رهبری نژاد (1373) اشاره کرده است، امری خطیر، مقدس و در عین حال پیچیده است و از حساسیت خاصی برخوردار است و مستلزم مهارت و آگاهی بیشتری نسبت به سایر موضوعات می باشد، زیرا آموزش دینی بر خلاف آموزش های دیگر که به بعد خاص از ابعاد وجودی انسان سرو کار دارند، با کل زندگی انسان سرو کار دارد و هدف نهایی آن ایجاد تغییر در بینش ها، نگرش ها، علایق، عادات و کلام و در یک کلام سازندگی شخصیت اوست.

در نظام آموزشی ما که نظام برنامه ریزی درسی متمرکز حاکم می باشد، فرایند تدریس درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه با نظارت وزارت آموزش و پرورش و توسط گروهی از کارشناسان و مولفان در قالب کتاب راهنمای تدریس، به منزله برنامه درسی قصد شده، برای استفاده توسط دبیران این درس تهیه و تدوین شده است. در این کتاب تک تک فعالیت هایی که یک دبیر در راستای اجرای برنامه درسی دین و زندگی باید انجام دهد، پیش بینی شده است و جهت اجرا به دبیران این درس تجویز شده است. نظام آموزشی ما با ایجاد تغییر و اصلاح در کتب درسی تعلیمات دینی عنوان این درس را به دین و زندگی تغییر داد و بر اساس اهمیت این درس و هم زمان با تغییر و اصلاح این کتاب، برای این

---

² Dixon

کتاب در پایه های مختلف، کتاب راهنمای تدریس معلم را در نظر گرفت تا معلمان نیز هم زمان با تغییر و اصلاح این کتاب ها ، آموزش های لازم را از طریق راهنمای تدریس معلم دریافت کنند.در نتیجه بررسی میزان انطباق فرایند تدریس دبیران در درس دین و زندگی با کتاب راهنمای تدریس ، بسیار با اهمیت و حتی ضروری به نظر می رسد،اما در پژوهش های انجام شده در رابطه با درس دین و زندگی،این امر مورد غفلت واقع شده است.لذا در پژوهش حاضر سعی بر این بوده تا به بررسی این پرداخته شود که دبیران درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه در فرایند تدریس یا اجرای برنامه درسی به چه میزان مطابق با فرایند تدریس توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس که به منزله برنامه درسی قصد شده می باشد،به انجام تدریس می پردازند.

بنابراین با توجه به اینکه در شرایط فعلی نظام آموزشی کشورمان که با وجود در نظر گرفتن دوره های ضمن خدمت، کارگاه های تدریس و اقداماتی از این قبیل، اکثر معلمان به میزان اندکی از روش های فعال تدریس استفاده می کنند و همچنان وفادار به شیوه تدریس سنتی ،غیر فعال و ناکارآمد تدریس می باشند، در صورت دادن آزادی عمل بیشتر به معلمان و دعوت نکردن آنها به استفاده از کتاب راهنمای تدریس ،چه بسا نه تنها تحول مثبتی در فرایند تدریس معلمان ایجاد نشود بلکه حتی ممکن است استفاده از روش های غیر فعال و سنتی تدریس،کماکان توسط معلمان ادامه یابد و در نتیجه منجر به عدم موفقیت نظام آموزش و پرورش در نیل به اهداف آموزشی شود.لذا استفاده از کتاب راهنمای تدریس توسط معلمان در نظام آموزشی فعلی ما،می تواند یک راهکار مناسب و ارزنده در جهت ثمربخشی اهداف آموزشی و درسی و بالاخص تحقق اهداف تربیت دینی در درس دین و زندگی شود.

بیشتر تحقیقاتی که در رابطه با درس دین و زندگی (تعلیمات دینی)انجام شده است، در رابطه با محتوای کتاب ها، اهداف ،اصول و مبانی آموزش دینی بوده است (پیری عطاالله،75، رضایی،80،فلاح سیا درکا،73، میرعارفین،85 و...) و در تحقیقات اندکی نیز به بررسی شیوه های آموزشی ،ارزشیابی و تدریس درس دین و زندگی پرداخته شده است (آریایی نژاد،77،سبحانی نیا،85 و...). اما در هیچ پژوهشی به بررسی میزان انطباق فرآیند تدریس در درس دین و زندگی با کتاب راهنمای تدریس،پرداخته نشده است.

لذا در پژوهش حاضر سعی بر این بوده تا به بررسی جامع میزان انطباق فرایند تدریس در درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه شهر مشهد با کتاب راهنمای تدریس این درس پرداخته شود که در این رابطه تلاش شده تا بررسی این پرداخته

شود که اولاً " دبیران درس دین و زندگی به چه میزان در فرایند تدریس درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه مطابق با فعالیت های توصیه شده در ارتباط با مولفه کلیات کتاب راهنمای تدریس (آگاهی از مفهوم کلیات، آگاهی و استفاده از پیش دانسته های مربوط به هر درس، آگاهی از اهداف کلی و آموزشی درس و آگاهی از چگونگی ارتباط بین آیات درس و محتوای درس) عمل می کنند، ثانیاً " دبیران به چه میزان در سازماندهی فعالیت های یاددهی - یادگیری مطابق با فعالیت های توصیه شده در راهنمای تدریس (آماده سازی و ایجاد انگیزه، مراحل تدریس، تمرین ها و فعالیت های پایانی، ارزشیابی از میزان یادگیری) عمل می کنند، ثالثاً " دبیران به چه میزان مطابق با تمهیدات توصیه شده در راهنمای تدریس (آگاهی از مفهوم تمهیدات، آگاهی از تفاوت مفهوم تمهیدات و کلیات، آگاهی و استفاده از دانستنی های توصیه شده در تدریس هر درس، آگاهی و استفاده از منابع توصیه شده برای تدریس هر درس)، عمل می کنند و در پایان به بررسی نظرات دبیران در ارتباط با میزان آگاهی آنها از فرایند تدریس توصیه شده در راهنمای تدریس، میزان مطلوبیت فرایند تدریس توصیه شده در راهنمای تدریس و میزان استفاده دبیران از کتاب راهنمای تدریس پرداخته شده است.

1-2- اهداف پژوهش

الف) هدف اصلی:

بررسی میزان انطباق فرآیند تدریس دبیران در درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه ی شهر مشهد با کتاب راهنمای تدریس

ب) اهداف فرعی:

1- بررسی میزان آگاهی و استفاده دبیران درس دین و زندگی از فعالیت های توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس در ارتباط با مولفه کلیات درس دین و زندگی (آگاهی از مفاهیم کلیات و تمهیدات، آگاهی و استفاده از پیش دانسته ها، آگاهی از اهداف کلی و آموزشی درس و آگاهی از چگونگی ارتباط بین آیات درس و محتوای درس)

2- بررسی میزان انطباق سازماندهی فعالیت های یاددهی - یادگیری از سوی دبیران با فعالیت های توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس در این زمینه (آماده سازی و ایجاد انگیزه، مراحل تدریس، تمرین ها و فعالیت های پایانی ارزشیابی از میزان یادگیری)

3- بررسی میزان آگاهی و استفاده دبیران درس دین و زندگی از فعالیت های توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس در ارتباط با مولفه تمهیدات درس دین و زندگی (آگاهی از مفهوم تمهیدات ، آگاهی از تفاوت کلیات و تمهیدات آگاهی از دانستنی های ضروری برای تدریس درس، استفاده از دانستنی های توصیه شده در تدریس، آگاهی از منابع توصیه شده برای تدریس این درس)

4- بررسی نظرات معلمان در رابطه با میزان آگاهی و استفاده ی آنها از فرایند تدریس توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس درس دین و زندگی.

5- بررسی نظرات دبیران در رابطه با میزان مطلوبیت فرایند تدریس توصیه شده در کتاب راهنمای تدریس درس دین و زندگی

1-3- سئوالات پژوهش:

1- دبیران درس دین و زندگی به چه میزان در ارتباط با مولفه کلیات درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه، مطابق با فعالیت های توصیه شده در راهنمای تدریس (آگاهی از مفاهیم کلیات و تمهیدات ، آگاهی و استفاده از پیش دانسته ها، آگاهی از اهداف کلی و آموزشی درس و آگاهی از چگونگی ارتباط بین آیات درس و محتوای درس) عمل می کنند؟

2- دبیران به چه میزان در سازماندهی فعالیت های یاددهی - یادگیری، مطابق با فعالیت های توصیه شده در راهنمای تدریس (آماده سازی و ایجاد انگیزه، مراحل تدریس، تمرین ها و فعالیت های پایانی، ارزشیابی از میزان یادگیری) عمل می کنند؟

3- دبیران به چه میزان در ارتباط با مولفه تمهیدات درس دین و زندگی (3) مطابق با فعالیت های توصیه شده در راهنمای تدریس (آگاهی از مفهوم تمهیدات ، آگاهی از تفاوت کلیات و تمهیدات آگاهی از دانستنی های ضروری برای تدریس درس، استفاده از دانستنی های توصیه شده در تدریس، آگاهی از منابع توصیه شده برای تدریس این درس) عمل می کنند؟

4- نظرات دبیران درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه در رابطه با میزان آگاهی و استفاده آنها از فرایند تدریس توصیه شده در راهنمای تدریس این درس چیست؟

5- نظرات دبیران درس دین و زندگی ی پایه سوم متوسطه در رابطه با میزان مطلوبیت فعالیت های تدریس توصیه شده در راهنمای تدریس چیست؟

1-4- تعاریف عملیاتی اصطلاحات

تدریس: در این پژوهش تدریس عبارت از فرایند منطقی، منظم و فعالیت محوری است که در کتاب راهنمای تدریس برای استفاده دبیران دین و زندگی پایه سوم متوسطه توصیه شده است.

کلیات: بخش کلیات مطابق با کتاب راهنمای تدریس درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه، شامل، اهداف کلی، اهداف آموزشی، پیش دانسته ها، اصطلاحات علمی درس، ارتباط با دروس قبل و محورهای اصلی درس می باشد که دبیران می توانند با آگاهی و استفاده از این توصیه ها و با مطالعه آنها قبل از تدریس درس، برای تدریس درس آماده شوند.

سازماندهی فعالیت های یاددهی - یادگیری مطابق با کتاب راهنمای تدریس، بخش سازماندهی فعالیت های یاددهی - یادگیری، شامل فعالیت های آماده سازی و ایجاد انگیزه، مراحل تدریس (قرائت و ترجمه، طرح، تشریح و تبیین مطالب درس، فعالیت های تطبیق، نمونه یابی، کشف رابطه، جستجو و ...)، تمرین ها و فعالیت های پایانی، ارزشیابی از میزان یادگیری می باشد که برای استفاده دبیران در هنگام تدریس قرار داده شده است تا دبیران با استفاده از آنها به ارایه مطلوب درس بپردازد و موجب فعالیت و مشارکت دانش آموزان در جریان تدریس شود و دانش آموزان نیز در فعالیت

هایی که برای آنان در نظر گرفته شده است مشارکت لازم را انجام دهند تا در نتیجه حصول به یادگیری مطلوب به وقوع بپیوندد.

تمهیدات: بخش تمهیدات کتاب راهنمای تدریس دین و زندگی پایه سوم متوسطه، شامل دانستنی های ضروری و منابع توصیه شده برای تدریس هر کدام از درس های کتاب دین و زندگی می باشد که دبیران می توانند با آگاهی و استفاده از آنها، به ارایه مطلوب درس پردازند.

فصل دوم: